बालविकास केन्द्रले शिक्षण सिकाइमा पारेको प्रभाव

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, शैक्षिक योजना तथा
व्यवस्थापन विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्धितीय
वर्षको Ed. 598 विषयको आंशिक आवश्यकता
पूरा गर्नको लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोधकर्ता
मोतीप्रसाद आचार्य
एम.एड.दोस्रो वर्ष
परीक्षा रोल नं.: २१४००४८
क्याम्पस रोल नं : १८७/०६२/०६४
त्रि.वि.वि. दर्ता न. : ३३४३६–९५

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस
शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग
इन्द्रपुर, मोरङ
२०६६

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग एम.एड. दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्न **बालविकास केन्द्रले शिक्षण सिकाइमा पारेको प्रभाव** शीर्षकमा शोध पत्र तयार पारिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र पूरा गर्न प्रारम्भदेखि अन्त्यसम्म नियमित सुपरीवेक्षण, मार्गनिर्देशन र अमूल्य सुझाव दिनु हुने सह-प्राध्यापक श्री भोजराज घिमिरेज्यूमा हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोध पत्र तयार गर्दा अमूल्य सुझाव दिनु हुने उप-प्राध्यापक श्री गणेश दाहालज्यू र शोधलाई आवश्यक सुझाव र स्वीकृति प्रदान गर्नु हुने विभागिय प्रमूख उप-प्राध्यापक श्री लक्ष्मी कुमार श्रेष्ठज्यूमा हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यस विभागका सम्पूर्ण आदरणीय गुरुहरु प्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अध्ययनको क्रममा तथ्याङ्क एवम् सूचना उपलब्ध गराएर सहयोग पुऱ्याउनु हुने नमूना छनौटमा परेका बालविकास केन्द्रका प्र.अ., शिक्षक-शिक्षिका, सहयोगी कार्यकर्ता, वि.व्य.स.अध्यक्ष, स्रोत व्यक्ति, विद्यार्थी र अभिभावकहरु प्रति हादिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै अध्ययनका क्रममा सहयोग पुऱ्याउनु हने मित्रहरु प्रति पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु । यस शोधलाई शुद्धाशुद्धी हेरी सहयोग पुऱ्याउनु हुने भिनाजु होम भण्डारी लाई धन्यवाद नदिइ रहन सक्दिन । साथै मेरो अध्ययनलाई यहाँसम्म ल्याई पूऱ्याउन सहयोग गर्नु हुने वुवा नारायणप्रसाद आचार्य, आमा नर्वदा आचार्य, भाइ ईश्वर, वहिनी कल्पना साथै श्रीमती सिर्जना आचार्य प्रति धन्यवाद दिनै पर्दछ । साथै यस शोध पत्रलाई कम्प्यूटर टाइप गर्न विशेष सहयोग पूऱ्याउनु हुने दुर्गा खरेललाई पनि धन्यवाद ।

२०६६/५/२५

मोतीप्रसाद आचार्य

शोध-सार

वालविकास केन्द्रले सिकाई उपलब्धीमा पारेको प्रभाव नामक यस शोध पत्रमा वालविकास केन्द्र वाट कक्षा एकमा आएका वालवालिकाहरुको शैक्षिक उपलब्धी विश्लेषण गर्ने मूख्य उद्देश्य राखीएको छ । इन्द्रपुर स्रोत केन्द्र अन्तरगतका सामुदायिक विद्यालयमा संचालित ३८ वटा वालविकास केन्द्रमा शोध सिमित गरिएको छ ।

अध्ययनको तथ्याङ्क संकलन गर्ने क्रममा मोरङ जिल्लाको इन्द्रपुर स्रोत केन्द्र अन्तरगतका ३८ वटा वालविकास केन्द्रहरु मध्ये Purposive Sampling का आधारमा ६ वटा वालविकास केन्द्रको छनौछ गरी गुणात्मक र वर्णनात्मक ढाँचामा यो अन्ययन सम्पन्न गरिएको छ । तथ्याङ्कको स्रोतको रुपमा प्राथमिक र द्वितीय दुवै तथ्याङ्कको प्रयोग गरिएको छ ।

वालविकास केन्द्रको अवसर नपाई सिधै विद्यालयमा भर्ना भएका वालवालिकाहको शैक्षिक उपलब्धी भन्दा वालविकास केन्द्रको अवसर प्राप्त गरी कक्षा एकमा भर्ना भएका वालवालिकाहरुको शैक्षिक उपलव्धी उच्च रहेको , विद्यालयमा नियमितता उच्च रहेको, अतिरिक्ति क्रियाकलापमा वढि सहभागिता हुने कुरा अध्ययनको मूख्य प्राप्ति रहेको छ ।

वालविकास केन्द्रको सकारात्मक संकेत वारे सम्वन्धित सरोकारवालाहरु लाई जानकारी गराउनु पर्ने, वालविकास संचालन भएका पछिका वर्षहरुमा देखिएका परिवर्तनको अभिलेख राख्नु पर्ने, वालविकास केन्द्रलाई सहयोग गर्ने व्यक्ति, संघ सस्थाहरुलाई उत्प्रेरित गर्दै सहयोग गर्ने दाताहरुलाई सम्मान पत्र, कदर पत्र दिई अरुलाई पनि सहयोग गर्न अभिप्रेरित गर्नु पर्ने, वालविकास केन्द्रमा काम गर्ने स.का.हरुलाई तालिमको व्यवस्था गर्ने र स.का. हरुको पारिश्रमिक ज्यादै न्यून भएको कारण ले समय अनुसार उचित व्यवस्था गर्नु पर्ने जस्ता पक्षहरु लाई मुख्य सुझावको रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषय सूची

शीर्षक	पेज न.
सिफारिस-पत्र	i
स्वीकृति-पत्र	ii
कृतज्ञताज्ञापन	iii
शोधसार	iv
विषय सूची	v
संक्षिप्त शब्दावली	viii

परिच्छेद-एक

परिचय

१.१.१	ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१
१.१.२	नेपालमा वालशिक्षाको विकास	३
१.२	समस्याको कथन	६
१.३	अध्ययनको औचित्य	७
१.४	अध्ययनका उद्देश्यहरु	८
१.५	अनुसन्धानका प्रश्नहरु	९
१.६	अध्ययनको परिसिमा	९

परिच्छेद-दुई

सैद्धान्तिक खाका तथा सम्बधित साहित्य पुनरावलोकन

२.१	अध्ययनको सैद्धान्तिक तथा वैचारिक खाका	१०
२.२	पूर्वसाहित्यको पुनरावलोकन	१२
२.३	अध्ययनको उपदेयता	१७

परिच्छेद-तीन

अध्ययन विधि

३.१ अनुसन्धानात्मक ढाँचा १८

३.२ नमूना छनौटको आधार १८

३.३ तथ्याङ्क संङ्कलन प्रक्रिया १८

३.४ अनुसन्धानका साधनहरु १९

३.५ तथ्याङ्कका स्रोतहरु २०

३.६ तथ्याङ्कको ब्याख्या, विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण २०

३.७ तथ्याङ्कको वैधता २०

परिच्छेद-चार

तथ्याङ्कको ब्याख्या र विश्लेषण

४.१ बालवालिकाहरुको शैक्षिक उपलब्धी विश्लेषण २१

४.१.१ कक्षा एकका बालवालिकाहरुको विषयगत औषत उपलब्धी विश्लेषण २२

४.१.२ बालवालिकाहरुको औषत उपस्थिति गणना २५

४.१.३ कक्षा एकका वालवालिकाहरुको उपलब्धि अध्ययन २७

४.२ बा.वि.केन्द्रले कक्षा एकको भर्नामा पारेको प्रभाव २९

४.२.१ बा.वि.केन्द्र संचालन अगाडिका वर्षहरु र बा.वि.केन्द्र संचालन पछाडिका वर्षहरुमा विद्यार्थीको अवस्था २९

४.२.२ बा.वि.केन्द्रको अध्ययन पश्चात कक्षा एकमा भर्ना हने विद्यार्थीको अनुपात २९

४.२.३ कक्षा छाड्ने विद्यार्थीको अनुपात ३३

४.३ बालविकास केन्द्रमा देखिएका समस्याहरु ३६

४.३.१ भौतिक व्यवस्था सम्वन्धी समस्या ३७

४.३.२ शैक्षिक सामग्री सम्वन्धी समस्या ३९

४.३.३ ब्यवस्थापकीय समस्या ३९

४.३.४ निरीक्षण र मूल्याङ्कन सम्वन्धी समस्या ४०

४.३.५ स्थानीय स्रोत परिचालन र अन्य समस्या ४०

४.३.६ सहयोगी कार्यकर्ता सम्वन्धी समस्या ४१

परिच्छेद-पाँच

अध्ययनका प्राप्ती, निष्कर्ष र सुझावहरु

५.१ अध्ययनका प्राप्तीहरु ४३

५.२ अध्ययनका निष्कर्षहरु ४५

५.३ अध्ययनका सुझावहरु ४७

सन्दर्भ सूची

अनुसूचीहरु

संक्षिप्त शब्दावली

CERID	-	Research Centre for Educational Innovation and Development
ECD	-	Early Childhood Development
EFA	-	Education For All
DOE	-	Department of Education
उ.रा.शि.आ.	-	उच्च राष्ट्रिय शिक्षा आयोग
गा.वि.स.	-	गाउँ विकास समिति
जि.वि.स.		जिल्ला विकास समिति
जि.सि.का.	-	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
न.पा.	-	नगरपालिका
प्र.अ.	-	प्रधानाध्यपक
बा.वि.	-	बालविकास केन्द्र
वि.व्य.स.	-	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
रा.शि.आ.	-	राष्ट्रिय शिक्षा आयोग
स.का.	-	सहयोगी कार्यकर्ता
क्षे.शि.नि.	-	क्षेत्रिय शिक्षा निर्देशनालय